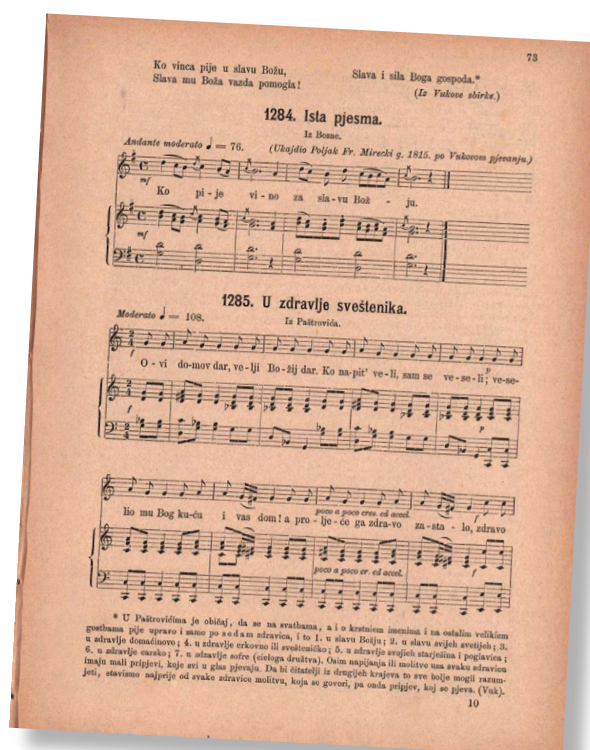

МУЗИЧКА И ПЛЕСНА ТРАДИЦИЈА ПАШТРОВИЋА

у зајисима и лијераишури
до Друіої свјејскої раија

Петровац на Мору
2019.

УВОДНА РИЈЕЧ

Документарном изложбом *Музичка и њлесна традиција Паштровића у записима и ли-тератури до Другој свјетској рати*, сачињеном од дигитално уобличених изложбених паноа, жељели смо да подсетимо стручну и ширу јавност на неколико знаменитих аутора различитог поријекла и стручног профила, чији се радови везују до период до Другог Свјетског рата, а којима је заједничко то што су својим дјелом и залагањем отели забораву драгоцјена знања о нематеријалној културној заоставштини Паштровића.

Приликом осмишљавања и рада на изложби укрштена су три основна полазишта, која су даље моделовала путеве нашег истраживачког и креативног рада. Прво је полазиште било да се изложбом укаже на тематику о традиционалној музици и играма/плесовима Паштровића, која је интересовала тадашње записиваче, истраживаче и ствараоце. Друго полазиште односило се на то да се ове личности представе према уобичајеној, хронолошкој линији, од оних најстаријих с краја XVIII вијека: хроничара и каноника из Будве дон Антуна Којовића (1751–1845) и „сакупљача“ народних умотворина Вука Стефановића Караџића (1787–1868), преко оних из наредног, као и прве половине XX стољећа: чиновника и истраживача Вука Врчевића (1811–1882), политичара и књижевника из Будве Стефана Митрова Љубише (1822–1878), хрватског мелографа и композитора Фрања Ксавера Кухача (1834–1911), полихистора из Боке дон Срећка Вуловића (1840–1900), композитора Дионизија де Сарна Сан Ђорђа (1856–1937), архимандрита из Паштровића Дионисија Миковића (1861–1942), првог црногорског мелографа Јована Милошевића (1895–1959), просвјетара Андрије Томић-Арменка (1895–1966), истраживача и професора Предрага В. Ковачевића (1904–1989) и самоуког музичара и педагога Милорада Ђ. Перацића (1907–1972). Треће и посљедње полазиште обликовало је изложбу у визуелном и садржајном смислу, подразумијевајући да се свака од наведених личности прикаже у што сличнијем оквиру и обиму: на једном изложбеном паноу, димензија 100 x 70 cm, с централним наративним дијелом (основни подаци из биографије и детаљи о музичкој и плесној традицији Паштровића који се помињу у дјелу тог аутора) и пратећим визуелним прилозима (цртеж/фотографија аутора, пригодна илустрација или факсимил). Овакав приступ, и поред нашег настојања да буде свеобухватан и на чињеницама заснован, уједначене форме и садржаја за све поменуте личности, истовремено је неминовно и сведен, непотпун и ограничен, можда прије свега самим чином селекције управо ових, а не неких других аутора, који су се у овом периоду, у већем или мање обиму, такође бавили паштровским темама. Свјесни наведених, као и других питања која се могу с правом поставити, надамо се да је ова изложба ипак обухватила најзначајније ауторе до Другог свјетског рата, као и да ће одшкринути „врата“ за даља промишљања и разговоре о ових дванаест изабраних прегалаца, који су, и поред разних могућих тема и истраживачких/стваралачких подстицаја које су сигурно имали – били инспирисани да се посвете управо феноменима из Паштровића, и то урадили успјешно, што је био мотив да баш на њих усмјеримо своју пажњу.

Осјећајући дужно поштовање и захвалност према овим људима и сматрајући да је важно увијек изнова подсећати на величину и значај њиховог дјела за Паштровиће, одлучили смо се за приређивање ове изложбе, коју посвећујемо управо њима и плодовима њиховог рада, на којима темељимо и уздижемо сопствене научне и креативне подухвате о паштровској културној баштини, нарочито оној нематеријалној.

Са не мање пијетета сматрамо да би требало памтити и ауторе чија су дјела о предметној тематици настала и у каснијим епохама – током друге половине XX и/или почетком XXI стољећа. Ријеч је углавном о формално образованим истраживачима, научницима и умјетницима који долазе с разних крајева ондашње Југославије, а чија имена, иако неће бити предмет ове изложбе јер смо се њима већ раније бавили, ипак желимо да истакнемо: композитор Миховил Логар (1902–1998), етномузиколог Миодраг А. Васиљевић (1903–1963), етнолог Јован Л. Вукмановић (1906–1994), композитор и етномузиколог Никола Херцигоња (1911–2000), књижевних и сценариста Михаило Ражнатовић (1922–2002), ТВ режисер и сценариста Арсеније Арса Милошевић (1931–2006), као и аранжер и диригент Бранко Ј. Зеновић (1935–2005) из Паштровића. Треба поменути, такође, и паштровске завичајце Ника Л. Перазића (1885–1958), Марка Л. Куљачу (1912–1983), Петра В. Рађеновића (1914–2008), Уроша Ј. Зеновића (1924–1999), Николу Грегловића (1926–2010), Загорку Загу Радловић, рођ. Ђедовић (1933–2009), Миодрага Мишка Алабанду (1941–2013) и Миодрага Мија Зеновића (1944–2012), као и многе друге, који су у периоду након Другог свјетског рата, као и у наредним деценијама, вођени снажном жељом да за своја и будућа покољења оставе траг о богатој ризници паштровске заоставштине (чијег су значаја несумњиво били свјесни) – то и углавном биљежећи и описујући некадашњи начин живота који су памтили и о којем су од старијих слушали. Како би сагледавање паштровских музичких и тема о играма/плесу било што боље и потпуније, коначно, споменимо и немали допринос савремених, више или мање активних истраживача, аутора, стваралаца и менаџера у култури, у првом реду др Миле Н. Медиговић Стефановић, др Ане М. Зечевић, маестра Бојана Д. Суђића, Бранке Павловић, Оливере Франовић, Мирјане Пајовић, Игорa Б. Зеновића, Каће И. Зеновић Шћекић и Миле И. Медин – наших уважених колега, сарадника и пријатеља, родом или по осјећању – Паштровића, чије смо радове и овом приликом консултовали. Сви они, од најранијих до данашњих, пружали су и пружају допринос како би се паштровска традиција што боље проучила и постала што „видљивија“ у академском и научном свијету, чиме се тек понека заједница, површином и бројем становника невелика попут Паштровића, може подичити.

Материјал приказан на овој изложби чува се у Националној библиотеци Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“ на Цетињу, Народној библиотеци Србије у Београду, Библиотеци Матице српске у Новом Саду, Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске у Бања Луци, ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег Нови, ОЈУ „Музеји“ Котор, ЈУ Музеји и галерије Будве, као и у приватним колекцијама.

На концу, дугујемо ријечи захвалности Министарству културе Црне Горе које је, путем Јавног конкурса за финансирање пројеката/програма невладиних организација у области културе „Разноликост израза независне културне сцене“ за 2018. годину, помогло реализацију комплексног мултимедијалног пројекта Друштва за културни развој „Бауо“ из Петровца на Мору и Центра за истраживање и ревитализацију традиционалних игара и пјесама (ЦИРТИП) из Колашина – „Нематеријална културна баштина Паштровића (музичка и плесна традиција): дигитализација, презентација, валоризација, одрживост“, чији је ова изложба саставни дио, као и Међународна мултидисциплинарна научна конференција по позиву „Нематеријална културна баштина Паштровића: Будућност традиције & традиција за будућност“, одржана од 8. до 11. маја 2019. године у Режевићима и Петровцу на Мору, а коју прати тематски зборник радова.

*др Златиша Марјановић, Душан Медин и Давор Седларевић,
аутори изложбе*

АНТУН КОЈОВИЋ

Када у мемоарима описује свадбу житеља свога родног града – Будве, овај необични каноник, који је такође био и поета, књижевник и хроничар свога доба, дон Антун Којовић (1751–1845), између осталог, доноси драгоцјени податак да се свадба старијих времена у Будви није разликовала од овог обичаја у Паштровићима, чиме се указује на одређену повезаност будванског и паштровског становништва, потеклу из географске, историјске и културне блискости заједница, као и вишевијековног заједничког живота у старом будванском граду. Захваљујући Којовићу, знамо да се некадашња будванска свадба одвијала током три дана, да невјесту сватови воде путем другачијим од оног којим су по њу дошли, да им уз пут суграђани износе здравице (*боцун вина*), уз које им пробраним ријечима желе свако добро, а знамо и да када млада и младожења излазе из родитељских домова, да им се „даје“ *добра молитва*, да невјеста треба да уђе у свој нови дом држећи у наручју мушко дијете, а за то вријеме – вели Којовић – неке је *буђаре* посипају јечмом.

Овај хроничар, пружајући „слику“ Будве с краја XVIII и почетка XIX вијека, описује и какве су жене из Паштровића, оне које не станују у Будви, већ у овај град долазе различитим поводима, нпр. у посјету рођацима, да дају завјет у цркви, учествују у неком од црквених празника, али и да доносе робу коју су продавале на тргу, или истовремено, да нешто тргују у будванским дућанима. Оне су у Будву првобитно долазиле чамцима, а касније и копненим путем. То је, истиче Којовић, било нешто ново, и противно традиционалном васпитању, јер је наилазило на „неодобравање многих заиста врло повучених и угледних жена из Паштровића“.

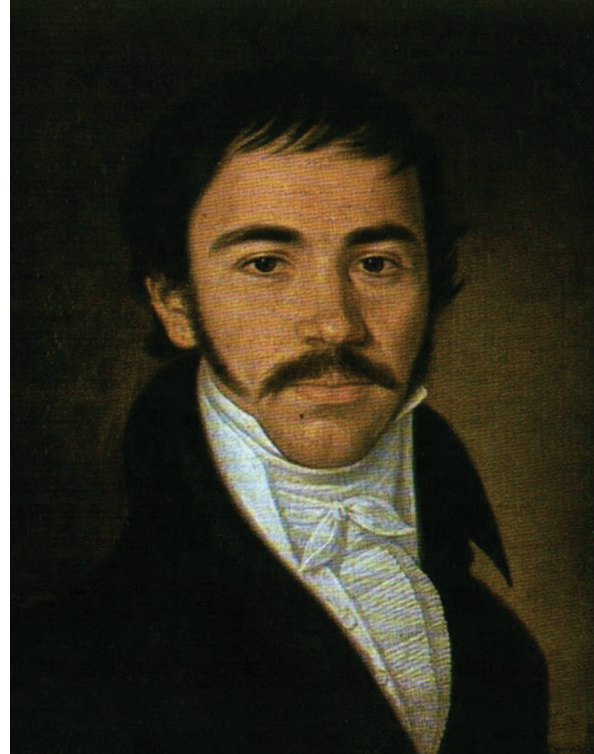
Дон Антун Којовић своју пажњу посвећује и будванским сахранама, које су вршене – по „паштровском“ обичају. Када би преминуо неко од угледнијих мјештана, она суграђанка која је била надаренија, оплакивала би покојника на посебан начин, одабраним ријечима и врло сликовито. Аутор биљежи да су те жене биле католичке вјероисповести, али одјевене у паштровску ношњу, са пуштеним, разбарушеним косама, које су, како вели, кукале пратећи покојника док га носе кроз град, све до цркве. Овome треба додати и то да у Којовићево вријеме овакав облик жаљења за покојником није био дио традиције племићких породица из Будве, као ни традиције будванских православаца, а и у самим Паштровићима готово да га више није било.

Којовић, поменимо и то, примјећује и да се тек понека оновремена старија Будванка одијева онако како то чине Паштровке. Записује и да се у Будви веома ријетко може чути и пјевање уз једноструне гусле, само код појединаца који су и даље поштовали традицију свог некадашњег, руралног завичаја.

Иако не прецизира на који се дио будванског становништва односи, Којовић описује и да се у Будви његовог времена плешу „стране игре, менуети, контрданс и друге, које су данас увели Аустријанци“, али и да се игра *коло* и *свацки*, „то јест два по два“ – и то само у народу, уз пјесму. Његове ријечи упућују на могућност да су обије народне игре биле саставни дио традиције и оних Будвана паштровског поријекла.

Дон Антун Којовић био је, такође, и учитељ Стефана Митрова Љубише, истакнутог будванског и паштровског политичког, јавног и културног посленика, на чије је књижевно стваралаштво, у одређеној мјери, неминовно утицао.

ВУК СТ. КАРАЦИЋ

Вук Стефановић Караџић (1787–1864), један од најчувенијих „сакупљача“ народне традиције, у Паштровићима налази богат извор драгоцен података, о чему свједочи и његова чувена сентенца: „Нигдје ниједно српско племе нема обичаје тако различите као Паштровићи.“ У својим дјелима нуди многе описе разних обичаја везаних за начин живота ове заједнице, међутим, рекло би се да на њега особит утисак оставља свадба: „Свадбени обичаји су у српском народу тако многобројни и по различнијем крајевима тако разнолики да би се о њима читава књига могла написати (особито ако би се навеле и све пјесме које се у овијем приликама пјевају и на ове обичаје односе, и што би тек дало потпуну представу о њима). Ја ћу овђе поменути само оно што је најважније и што је најособије. Али држим да морам познати читатеље с црногорскијем сусједима Паштровићима зато што ћу при описивању свадбенијех и другијех обичаја морати помињати нека знатнија одступања код њих.“

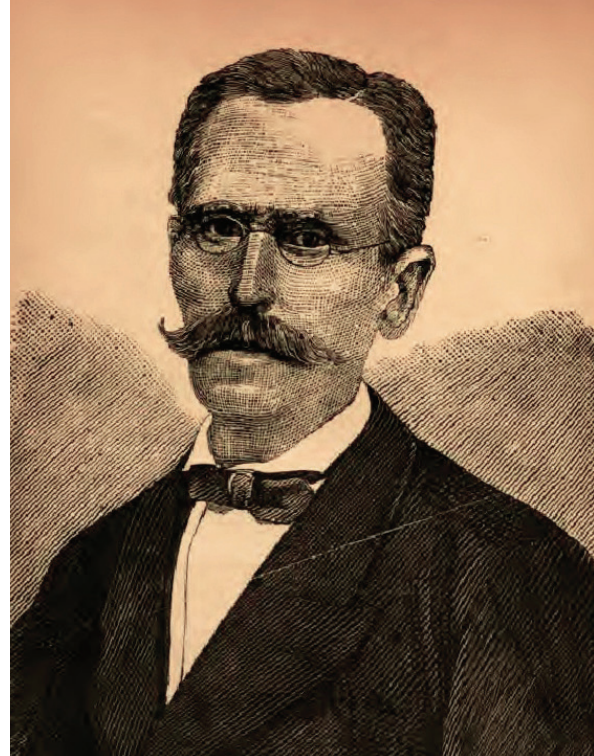
Караџић такође веома оштроумно и зналачки препознаје вриједност и љепоту паштровских *наийиџница* (зравица), обрађајући пажњу не само на дио који се изговара већ и на поетске текстове који су пјевани уз сваку од њих. Биљежењем и објављивањем у својим књигама, од заборављања отрже дио данас заборављене паштровске традиције, констатујући да се *наийиџнице* изводе током сваке *часџи* (гозбе), а нарочито током прославе крсног имена: „Још тачније је у Паштровићима одређено пиће за свакога свата. Има седам здравица, и чим се седма изговори, морају устати.“ Здравнице су следеће: у славу Божију, у славу „свијех светијех“, у здравље домаћиново, у здравље свештениково, у здравље кумово, у здравље царово, и потоња у здравље цијелога друштва. „Свака се здравица (као нека молитва) прије пијења изговори, и испјевају се кратке пјесмице уз то. Ове су здравнице у обичају код свију Срба, али изгледа да нигђе нису тако усавршене као код овијех примораца, а нарочито код Паштровића и Ришњана.“

Као још једну особеност овог краја, Вук учава како се на паштровским *часџи*ма пјевају и друге свадбене пјесме, од којих су бројне у међувремену заборављене. Многе од њих, као и оне извођене у другим приликама, приказао је у првој књизи *Српских народних њјесама*, у којима је саобрао „различите женске пјесме“.

У својим записима, он скреће пажњу и на некадашњи ритуал оплакивања преминулих у Паштровићима. Многи дјелови овог ритуала, особито нарочит начин оплакивања (тужење), народ не практикује још од времена прије Вука. Оно шта је овог аутора очаравало јесте податак да су Паштровке почетком XIX вијека тужење чиниле на постојан, стољећима уназад „музички“ утврђен начин, изводећи поетске текстове високе умјетничке вредности (од којих записује шест), чак наговјестивши да су стајале у формацији која је подсјећала на коло. Караџић је о посмртним обичајима записао и ово: „У Паштровићима сваки се смртни случај, ако је умрли од седам и више година, објави по цијелој области и каже да ли је умро од природне смрти или је убијен, и позове се на погреб. Кад дођу у кућу почасте све вином и ракијом, шта ко хоће, и притом се често нарочито нуди да пије: ’да не би ко сјутра да не рекао, да није довољно имао пити.’ На гробљу пошто је мртавац закопан раздијели један из куће пратиоцима који посједају по воштану свијећу, а за њим иде други те их купи. Прије него што се свијећа врати, сваки је пољуби и рече: ’За душу покојникову; нека му је мир и покој у царству божијем.’ Затијем се послуже мало осољеном куваном пшеницом, и сваки добије по три чаше вина.“

Велику помоћ приликом сакупљања и обједињавања грађе из Паштровића Караџић је имао од Вука Врчевића.

ВУК ВРЧЕВИЋ

Вук Врчевић (1811–1882) био је личност разнородних интересовања и занимања: био је учитељ, трговац, „сакупљач“ народног стваралаштва, општински писар, гувернер аустроугарског генерала и намјесника Далмације Лазара Мамуле, аустријски вицеkonzул у Требињу... Године 1835. упознао се с Вуком Стефановићем Караџићем и од тада постао његов блиски и вјерни сарадник у прикупљању етнографске грађе и поетских текстова народних пјесама не само Паштровића већ и оближње Боке Которске, Грбља, Будве, Маина, Побора и Брајића, те дјелова Херцеговине и Далмације.

Паштровску традицију Вук Врчевић имао је прилике подробније да упозна бавећи се трговином и учитељским позивом у Будви. Боравећи у овом граду своју пажњу посвећује етнографским подацима о животу Паштровића, као и о одређеним народним ритуалима, биљежећи и казивање о једној „сватовској и братској погибији“ из XVII вијека. У његовој другој књизи *Српске народне ијре које се забаве ради ђо састјанцима ијрају* (1889), описује се будванско коло које садржи и чучњеве, могуће сличне чучњевима које су други каснији истраживачи регистровали у паштровским играма.

Врчевић је, такође, непогрјешиво препознао љепоту и посебност паштровског свадбеног ритуала, па је овој теми посвећена посебна пажња у књизи *Три ѿлавне народне свечаностии: Божић, крсно име и свадба*, постхумно објављеној 1883. године.

Попут Вука Караџића, и Вук Врчевић скупља и публикује поетске текстове паштровских припјева уз здравице, а око 1840, док је још радио у Будви, проналази и поетске текстове тужења, и то од удовице из братства Љубиша с тадашњег Сушћепана, односно Светог Стефана. У објављеном запису није јој навео име, али је записао да му је у сусрет изашла послије „велике молбе“. Описујући тужење за мртвима у Паштровићима, као и његов сарадник, и он наилази на остатке некадашњег „посмртног кола“. Уз све ово, Врчевић наводи и како се народ овог краја сахрањивао у гробљима крај четири стара паштровска манастира – Прасквице, Дуљева, Режевића и Градишта.

СТЕФАН М. ЉУБИША

Стефан Митров Љубиша (1822–1878), Будванин по рођењу, поријеклом Паштровић из залеђа Светог Стефана, грађанин, чиновник и истакнути политичар Аустријског, односно Аустроугарског царства, посвећен побољшању положаја православаца и Срба у Монархији, увођењу народног језика у службену употребу и општој еманципацији друштва.

Његово литерарно стваралаштво, којем се активно посветио у познијој животној доби, имало је више исходишта. Књижевна критика сагласна је да се међу његова највриједнија остварења убраја оно уобличено у *Приповијестима црногорским и приморским*, објављеним у Дубровнику 1875. године. *Приповијести* представљају књижевно дјело посебног квалитета, али и, иако литерарно уобличено, ријетко драгоцјену грађу о обичајима и музичкој традицији Паштровића током XIX вијека (а вјероватно и ранијих епоха).

У *Скочигјевојци*, „приповијести паштровској измаком петнаестог вијека“, овај аутор документује некадашње лелекање у дому Бубића, млетачког пуковника без пуковније, грешком отрованог, којем тада Млеци још и одводе шестомјесечног сина да настави очеву службу. У новије вријеме лелек се скоро више не практикује, али још увијек га памте старије генерације Паштровића. Како нам казују старији мјештани, када би се оплакивао угледнији мушки члан заједнице који је преминуо, лелекали би пријатељи и родбина при доласку у кућу покојника, на шта им домаћин, такође лелеком, узвраћао. Ближа родбина лелекала је и на гробљу, приликом полагања покојника у гроб.

У овој приповијести детаљно је наведено и тужење главне јунакиње Руже Мркоњић над братовљевом, али и над својом судбином што је остала и без њега и без мајке; међутим, требало би имати на уму да она потиче из Шестана на Скадарском језеру, а не из Паштровића. Посебно треба имати у виду да је ова тужбалица књижевни текст „оптерећен“ умјетничким/ауторским изражајем, а не етнографски запис преузет интегрално „из народа“.

Љубиша је у истој приповјести описао и традиционалну паштровску прославу крсне славе. У припреме за овај дан спада и мијешење нарочитог хлеба, у Паштровићима званог *крсти*. И тако, пише Љубиша, од када су њихови „стари примили крст“, мијеси се такав хлеб, „зато га и режемо у пријекрст, кад се при обједу напија у славу Божју и свечеву“. Главне званице, према Љубишином писању, током ручка служио је домаћин, а „сиромаше“, смештене у подрум куће, његов син. На челу свечане трпезе био је свештеник, до кога су сједали зетови те куће, „па редом остала својта и пријатељи“. Прије ручка требало је „да старији зет узме крст и нож, прекрсти хлеб шиљком од ножа, па му откине двије ноге, а двије остави цијеле. Положи нож на сто а дохвати чутуру пуну вина, па призове домаћицу и даде јој ону половину крста неначету и вино: – Која те умијесила, мијесила те на дуго и на много у свијетло, у бијело, у здравље јуначко“. Иако то Љубиша не помиње у својим дјелима, током славе некада су Паштровићи знали запјевати своје традиционалне пјесме. Једна од њих је и даље у сјећањима многих, а неријетко се може и повести у разним приликама – *Зачух вилу у дубраву ће њјесан њоје*.

ФРАЊО КСАВЕР КУХАЧ

Према доступним изворима, најстарији познати нотни записи музицирања у Паштровићима потичу од хрватског етномузиколога, учитеља клавира, хорског диригента и композитора Фрања Ксавера Кухача (1834–1911), аутора чувених *Јужно-словјенских народних њојиевки* (1878–1881). Он је на Паштровском приморју боравио 1869. године, гдје је највјероватније нотно забиљежио двије сватовске здравице *Ко винце њије* и *Ови домов дар*. Такође, у својој публикацији Кухач пружа и начин извођења паштровског тужења.

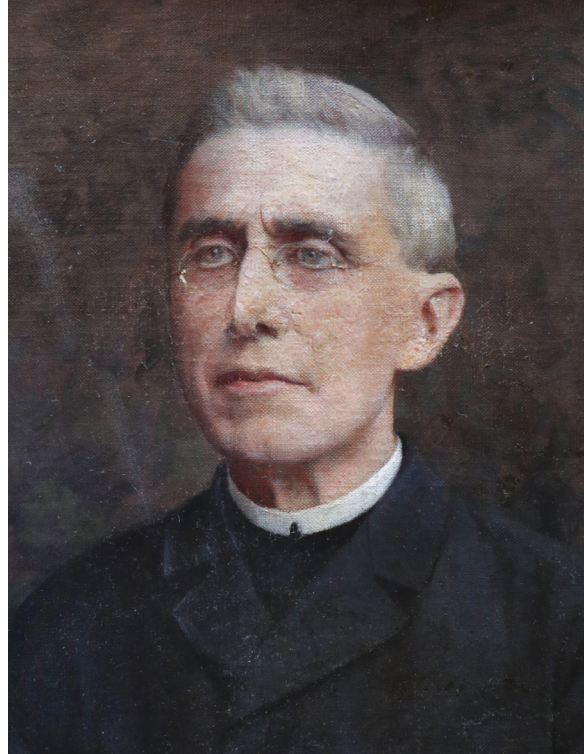
Колико је значајан теренски, етнографски и мелографски рад Кухача управо се огледа (и) у тим записима, који несумњиво доказују да су Паштровићи своје здравице пјевали једним од мелодијских модела неједнаке јединице мјере, према старим начелима по којима се поштује говорни акценат и приликом пјевања. Кухачев запис једне од ових здравица, упоређен са њеном варијантом, забиљеженом недавно, потврђује да Паштровићи на описани начин пјевају евидентно најмање већ једно и по стољеће. За ове пјесме, које слиједе након говорних здравица, Кухач каже да су „припјеви уз здравице“.

Уз обије пјесме нема података о томе ко их је Кухачу изводио, нити ближе одреднице у ком паштровском мјесту су забиљежене. Његов запис сугерише да их је изводила група Паштровића јер, на примјер, пјесму *Ко винце њије* биљежи као антифону, ако је судити према његовој ознаци изнад нотног записа „једни“ (тактови 1–4) и „други“ (тактови 4–8). Антифони начин извођења указује на извјесну старост традиције, чији су дјелови у доба Кухачевог боравка у овом крају још извођени антифоно. У међувремену, у Паштровићима је такво извођење заборављено.

Значај његовог нотног записивања се на примјеру пјеваних здравица огледа и у чињеници да је здравицу *Ови домов дар* након Кухача у Паштровићима забиљежио једино етномузиколог Миодраг Васиљевић половином XX вијека (под нешто другачијим првим мелостихом „Овај даров дар, велик Божји дан“). Поређењем ова два нотна записа, иако се особине њихових мелодија разликују (нпр. Васиљевићева је много већег опсега од Кухачеве, код је ова је у дводјелној тактовној подјели, а Васиљевићева у деветосминској), могуће је констатовати сличност, прије свега, у силабичном извођењу, које веома подсјећа на рјечитативне дјелове црквеног појања, тако да се, упркос разликама, може претпоставити да обије варијанте ипак потичу од једног мелодијског модела.

У својој збирци Кухач публикује и пет поетских текстова паштровског тужења које преузима из збирке Вука Караџића, а спаја их са мелодијом тужења нарицаљке из Каштел Старог (Далмација). Тиме показује да је свјестан постојања и овог паштровског ритуала, који је некада био веома практикован у утврђеној форми, а онда, највјероватније током XIX вијека, изобичајен. Зашто је Кухач то учинио није лако одгонетнути – можда зато што у Паштровићима те 1869. године није могао наћи неког ко би му презентовао начин тужења за покојником, као што то није могуће учинити ни у новије вријеме.

СРЕЋКО ВУЛОВИЋ

Дон Срећко Вуловић (1840–1900) био је истакнути бокељски духовник, интелектуалац, научник, књижевник и професор. Својим плодним истраживачким и научним радом, чије је резултате објављивао у периодичним, посебним и монографским публикацијама, оставио је значајни допринос у проучавању културе, прошлости и културне повијести цијеле Боке Которске, а нарочито родног Пераста.

Током свог рада показао је интерес и за Паштровиће, односно за њихову, још тада чувену и надалеко познату – традиционалну свадбу. Године 1892, 19. новембра, у периодичном издању *Виенац: забави и ђоуци* (Загреб) донио је невелики чланак „Паштровска свадба“, односно тзв. *Вељу ђојијевку*, пјевану међу сватовима током свадбеног ритуала.

У пратећем коментару-биљешци, поред осталих података, стоји: „Г. С. Вуловић забиљежио је такву сватовску пјесму, па ју на овом мјесту приопћујемо. Како се види, метар јој није онакав какав је помишљао Богишић. Особина је ове занимљиве пјесме у то, што се између два стиха наративне природе умеће сваки пут напитуница.“

Овај чланак дон Срећка Вуловића остаће упамћен и по томе што је међу ондашњим читалаштвом побудио одређене сумње да је у питању текст преузет од другог аутора. Тако је већ крајем новембра исте године услиједила реакција уредништва сарајевске *Босанске виле* којом је оспорено ауторство Вуловића, јер је баш ту *Вељу ђојијевку* код њих, 1891. године, објавио архимандрит Дионисије Миковић.

Из другог извора сазнајемо да је *Вељу ђојијевку*, која се у XIX стољећу и раније говорила током свадбе у Паштровићима, забиљежио дон Срећко Вуловић и послао је Валтазару Богишићу, те да се она сада налази у Богишићевој библиотеци у Цавтату. Такође, у литератури се сазнаје да се још један Вуловићев запис *Пашћировска свадба (из Светиої Сїефана, Јужна Далмацији)*, датиран такође у 1892. годину, чува у архиви Одбора за народни живот и обичаје Хрватске академије знаности и умјетности у Загребу. Могуће је да је у питању идентичан текст оном објављеном у *Виенцу* те године.

ДИОНИЗИЈЕ ДЕ САРНО САН ЂОРЂО

Дионизије де Сарно Сан Ђорђо (1856–1937) је рођен у Напуљу у племићкој породици. У родном граду и Фиренци завршава студије музике. Прво се запошљава у Трсту, у коме упознаје др Рада Квекића из Котора који га ангажује за диригента дувачког оркестра которске општине, гдје ће годинама дјелати као диригент и педагог, пјесник, композитор опера и популарних дјела, а и, можда најважније, обновиће стари дувачки оркестар. По одласку у Београд, ради као секретар италијанске амбасаде, а потом и као шпански конзул.

Де Сарно су Бокељи вољели не само због посвећености музици већ и због ведре природе која га је красила. У својим композицијама он користи популарне мотиве италијанских опера XIX стољећа, мелодије свог завичаја, али и мотиве из бокешке, црногорске и српске традиционалне музике. У контексту очувања музичке баштине, треба споменути да се овај умјетник бавио и мелографијом, те да је 1896. године у Београду публиковао збирку од 15 нотних записа – *Успомене из Перасија*, због чега добија награду Краљевске српске академије наука.

За Паштровиће је Де Сарно ненадмашно драгоцјен због податка да је, инспирисан приповјетком *Горде, или како Црнојорка љуби* књижевника Стефана Митрова Љубише, свега неколико деценија по њеном објављивању, године 1892. компоновао оперу *Горде*, и то током своје посљедње године боравка у Котору. У питању је опера у три чина, чије је „ријечи“ написао Саво Ст. Рачета из Будве (по поменутој Љубишиној приповијести), а „удесио музику“ Дионизије де Сарно Сан Ђорђо; издање и штампа Мате Јовановића 1893. године.

Током Првог свјетског рата ова опера је изгубљена и од тада јој нема трага. Остало је, ипак, сачуваних неколико инсерата које је Дионизије насловио *Сјећања из опере Горде*. Она је у романтичарском тону, обликована десетерачком и осмерачком версификацијом, онако како је то најчешће у традицији паштровског и будванског краја. У науци се претпоставља да је Де Сарну ова тема – брак између Горде, дјевојке из народа и аустријског поручника Шемпфлуга – очигледно била веома инспиративна, а такође и својеврсни симбол, оличен не само кроз име главне актерке, већ и као нека врста „везе међу несретним истоком и узгојеним западом“, како је примјетио сам Стефан Митров Љубиша.

ДИОНИСИЈЕ МИКОВИЋ

Архимандрит Дионисије Миковић (1861–1942), из Челобрда изнад Светог Стефана, како биљежи др Мила Медиговић Стефановић (2014), „свјетовно име Димитрије добио је на крштењу у манастиру Прасквици, у коме је код учених и угледних јеромонаха научио да чита из црквених књига. Религиозна атмосфера и манастирски простор одредиће даљи живот Дионисија Миковића. Школовање је наставио у манастиру Режевићи, гдје се и замонашио. Богословске науке биле су морални и интелектуални темељ и његовом свјетовном знању. Период када се формира као личност, друга половина XIX вијека, историјски је значајан као вријеме утемељивања националних интереса и непрекидне борбе за ослобођење и национално уједињење. Мијењао је мјеста у црквеној хијерархији од Режевића преко Дуљева, Градишта, Острога до манастира Бање. Из манастирске тишине Дионисије Миковић оглашавао се текстовима у којима се ишчитава његова приврженост српству, родољубљу, завичају и духовним учитељима.“

С аспекта проучавања паштровске нематеријалне културне баштине оправдано се сматра за најзаслужнијег јер је током 1891. године у сарајевском часопису *Босанска вила: листи за забаву, љоуку и књижевност* Миковић објављује фељтон „Паштровска свадба – посвећено паштровској омладини“ у једанаест наставака. У овом етнографском спису су, поред осталих појединости, веома прецизно и детаљно описане ритуалне свадбене радње, пјесме и обичаји у Паштровићима, чиме је његово дјело постало један од најпотпунијих и најпрецизнијих извора о овој тематици. У овом запису Миковић подробно и питорескно овјековечује свадбу у Паштровићима с краја XIX века, а може се оправдано претпоставити да је, у сличном облику, постојала и раније.

Једна од данас најпознатијих и најомиљенијих пјесама, добро познатих и вољених и у Миковићево доба, јесте *Приморкиња коња јаше*, пјевана у различитим веселим приликама. *Приморкиња* је била, вели Миковић, пратња игри укућана и званица који су доносили дарове у суботу вече (дан пред свадбу). Он оштроумно примјећује и да је пјесма пјевана антифоно, једним од начина музичког изражавања који сеже у далеку, претхришћанску прошлост, а насталим из жеље да се континуитет живота не прекине.

Трудећи се да до детаља, осим свадбеног ритуала и пјесама, опише и традиционалне плесове који су том приликом извођени, поред *ѝриморкиње*, говори и о *црнојорском колу*, у Паштровићима познатом и као *оро на љољубе*. Он прави и важну разлику између појмова *оро* и *коло*, док је посебно интересантан његов опис свадбене игре *барјакѝара* и *мачеѝара*.

ЈОВАН МИЛОШЕВИЋ

Јован Милошевић (1895–1959) био је црногорски диригент, музички педагог, композитор, музички организатор и, колико је познато, први црногорски мелограф. Препознајући значај народног пјевања Црне Горе, он му се посвећује теренским радом између 1936. и 1955. године, а, као и Кухач, највјероватније без техничких помагала за снимање, ручно биљежећи ноте не само паштровског краја него и пјевање многих других крајева Црне Горе (Подгорице, Жабљака, Цетиња, Рисна, Пљеваља, Иванграда, Сутомора и тако даље.).

Током свог теренског истраживања и биљежења традиционалних пјесама, он сријеће једног од правих представника паштровског пјевања, самоуког музичара, а касније и педагога Милорада Ђ. Перазића (1907–1972). Перазић је био родом из Петровца на Мору, по оцу Паштровићу, а Будванин по мајци Милици, од породице Ћуда, која је опет паштровског поријекла. Сусрет ове двојице заљубљеника у музику и поштовалаца традиционалног пјевања, збио се половином XX вијека, пошто се Перазић преселио из родног града у Будву. Захваљујући том сусрету, Милошевић је забиљежио нотну сљедеће паштровске свадбене пјесме: *Ој, јелова јоро, Паде цв'јетак неранце, Домаћине, дај нам њији вина и Уз њрџезу, низ њрџезу, сиви соколе*. Међу њима је и паштровска свадбена здравица *Јунак јунака оком погледа*, коју још увијек памте Паштровићи.

Што се тиче плесног репертоара у Паштровићима, Јован Милошевић спомиње *џашићевско коло*, које се играло уз пјесму *Хвајџајше се бијеле руке*, а која му је изведена у Будви, те плес са мотивом отмице/просидбе *Још ми ђамо зовемо*.

Милошевићеви нотни записи драгоцјени су не само што документују постојање и познавање наведених пјесама у локалној заједници, већ и што пружају могућности да се научно сагледа континуитет извођења паштровских свадбених пјеваних здравица, почев од Кухачевих записа из 1869. године (а засигурно још и раније), па се уопштено може констатовати и да су те пјесме снажно утиснуте у паштровско музичко наслеђе које се временом незнатно мијењало. Напоследку, да се закључити да су оне, не само због његовања у традицији Будвана паштровског поријекла, већ вјероватно и због своје љепоте, осим код Паштровића, постале дио традиције и овог приморског града.

АНДРИЈА ТОМИЋ-АРМЕНКО

Учитељ Андрија И. Томић-Арменко (1895–1966), родом Паштровић, био је истакнути интелектуалац, неуморни просвјетни и друштвено-културни радник и истраживач прошлости свог завичаја, данас неоправдано заборављен. Његов најпродуктивнији рад углавном се везује за међуратни период и за вријеме непосредно након Другог свјетског рата.

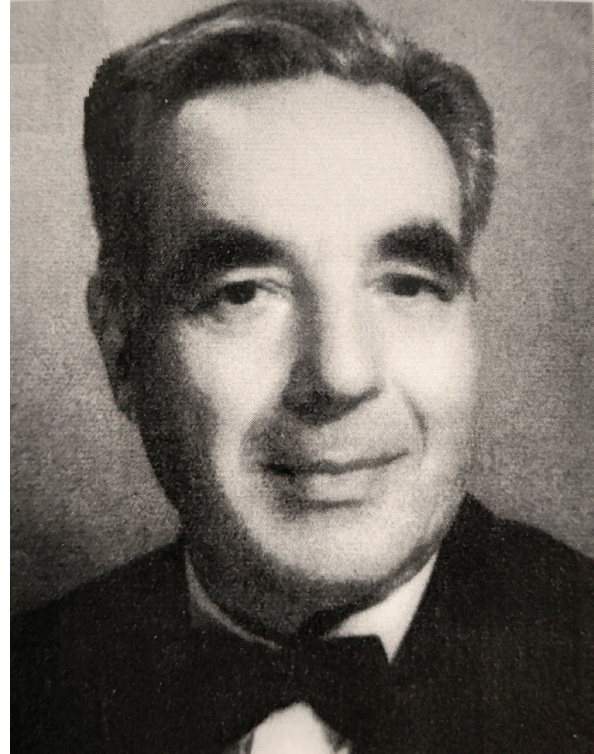
Из пера његових биографа, Игњатија Злоковића, Миле Медиговић Стефановић и Ксеније Џоцо Рујевић, сазнајемо да је рођен у Буљарици, гдје је у манастиру Градишту завршио основно школско образовање 1907, уз повремене одласке у Рисан. „Како му је отац рано умро у Цариграду (1908), његово даље школовање преузима ујак Стево Васиљевић (рођен у Ублима – Бока Которска), који је био правни заступник Вајфертове пиваре у Београду. Уз ујакову помоћ, похађао је и завршио шест разреда гимназије од 1907. до 1911. у Солуну и Скопљу, а четири разреда Богословско-учитељске школе у Призрену завршио је школске 1914/1915, са одличним успјехом. Септембра 1915. постављен је за учитеља основне школе у Гораждевцу код Пећи“, ријечи су наведених ауторки које су, равно пола вијека од његове смрти, године 2016. објавиле запис о Андрији Томић-Арменку у *Пашћировском алманаху II*.

Од 1919. године па све до пензионисања 1954. радио је као учитељ у Сеоцу и Вирпазару на Скадарском језеру, у Улцињу, Крушевици Паштровској, Доброти (Котор) и Петровцу на Мору, гдје је предавао историју. Његова нескривена заинтересованост за теме из друштвене и културне повијести Паштровића биле су и остале његова истраживачка страст, којима је посветио неколико текстова у црногорској периодичној штампи.

За *Глас Боке*, бр. 338, од 5. августа 1939. пише текст „Паштровска свадба: Здравница Њ. Вел. Краљу Петру II“, у којем, поред израза наклоности према младом југословенском краљу, значајан дио посвећује управо опису свадбеног обреда прелаза, који се у Паштровићима његовог доба још увијек одвијао уз поштовање мноштва традиционалних форми и образаца. Овај текст доноси бројне етнографске податке, нарочито о свадбеним здравицама и припјевима који им претходе и слиједе. Аутор се посебно задржава на тзв. Краљевој здравици (шестој од седам које се традиционално изговарају на свадбама у Паштровићима), прије које иде припјев *Јунак иде јорама*, док здравицу прати припјев *Бисерна брада сребрна чаша*.

Ријечима којима текст започиње, Андрија Томић-Арменко јасно указује на лично полазиште из којег приступа разумијевању традиције као такве, а чега су се, можемо рећи, Паштровићи чврсто придржавали стољећима: „Сваки Паштровић сматра за своју дужност да се придржава старих обичаја, који су наши претци завели. Тако су се до сада одржали стари свадбени обичаји, пуни љепоте и весеља“.

ПРЕДРАГ КОВАЧЕВИЋ

Предраг В. Ковачевић (1904–1989), по мајци Љубици Суђић паштровског је поријекла, а по оцу, православном свештенику, грбаљског. Дјетињство је провео у тадашњем Цариграду, током одрастања и школовања стекао је знање полиглоте – учио је на њемачком и руском језику, а матурирао у Прагу. Започео је студије права у Београду, али је добио енглеску стипендију, те је прешао на студије економије у Кембриџу, а потом и дипломирао на Универзитету у Единбургу. Радио је као професор страних језика у которским поморским школама. По стеченом знању, дјелима и живом духу који је посједовао, био је личност ренесансног интересовања и понашања.

Исказао се, прилично успјешно, у домену писања и објављивања стручних и научних текстова посвећених приморском завичају (Бока Которска, Грбаљ, Паштровићи), његовој историји, посебно поморској, те културној заоставштини. Преводио је и велики број текстова и других стручних радова из области лингвистике.

У својим редовима посвећеним Паштровићима посебно се осврће и на њихову културу и ритуале (поготово свадбене), тиме се уписавши у ред великана који су овом подручју посветили своје умијеће, вољу и знање у периоду прије Другог свјетског рата. Наиме, у *Гласнику Народној универзитетске Боке Которске*, год. V (1938), бр. 1–4, објављује обимнији чланак „Вјеридба и свадба: паштровски стари сватовски обичаји“. У овом тексту, доступном читаоцима дуж цијеле Боке Которске, аутор детаљно обавјештава о свадбеном ритуалу, доносећи податке о протоколу и пјесмама које су се пјевале, доприносећи тиме додатном расвјетљавању ове тематике. Што се тиче детаљнијих навода о традиционалним играма које су пратиле наведене пјесме, тога нема у Ковачевићевом дјелу.

Треба додати и то да у његовим каснијим монографским публикацијама у којима обједињује знања о повијести завичаја своје мајке – *Паштровићи: културно-историјски преглед* из 70-их, аутор, такође, у великом обиму детаљно пише и о традиционалној свадби.

МИЛОРАД ПЕРАЗИЋ

Милорад Перaziћ (1907–1972) један је од оних завичајаца које с радошћу и носталгијом памте генерације Паштровића и Будвана, које је подучавао музиком, углавном оном западне провенијенције. Захваљујући њему и његовом прегалаштву у Петровцу на Мору у првој половини XX вијека, поред традиције засноване на тонским основама, музицирано је и према тзв. западном начелу, односно у оквиру тоналног система (дур и мол). Мјештани су уживали у овој музици, практикујући је и мимо старих ритуала, у моментима забаве.

Остало је забиљежено (и запамћено) да су, у оквиру Друштва за напредак и пољепшање Петровца и околице „Приморје“, које је у овом градићу постојало и активно радило између два свјетска рата, многи мјештани интензивно музицирали, свирајући у тамбурашком ансамблу. Све ове активности осмишљавао је и предводио управо Милорад Перaziћ. Ово друштво основано је 1926. „да културно подигне овај лијепо, али до сада запуштени крај наше јадранске обале“, како стоји у једном запису. Имало је и своју музичку групу, која је некада наступала као тамбурашки оркестар од четири члана, а понекад и у ширем саставу. Перaziћ је уложио „многа марљивости да овај оркестар са онако лијепим успјехом наступи. Капелник Милорад Перaziћ, без сумње показује изванредан таленат у музици, па је штета да као такав остане незапажен и изгубљен“, стоји у извору из 1927. године. Оркестар у ширем саставу чинили су углавном музички надарени мјештани Перaziћи и Суђићи – Васо Суђић, Нико М. Перaziћ, Лука Д. Суђић, Милорад Ђ. Перaziћ, Лепосава Беба Суђић, Лука Н. Перaziћ и Владимир „Рус“, а свирали су на гитарама, бегешу, виолини, контрабасу, мандолини... „Није познат репертоар који су изводили, али се може претпоставити да је био прилагођен публици пред којом су наступали. Тамбурашки оркестар приређивао је јавне наступе и забаве, а доминирао је вриједни капелник Милорад Перaziћ. Занимљиво је да је запажен музички траг у записима студената који су љетовали у петровачкој колонији од 1926. оставио и Нико М. Перaziћ: 'Мјештанин Нико М. Перaziћ је био од свију нас вољен (учио нас је, поред других, да пјевамо петровачке пјесме)'“ – записала је др Мила Медиговић Стефановић о овом оркестру 2016. године.

Као што је поменуто, међу оновременим Петровчанима, па и члановима оркестра Друштва, својим музичким талентом и трудом посебно се истицао Милорад Перaziћ, који је надахнуто цио свој живот посветио управо музици, несебично и са љубављу је живећи, а истовремено, мотивишући и своје савременике разних генерација. Иако је гајио посебну љубав према тзв. умјетничкој музици, за Перaziћа се зна и да је био одличан познавалац традиционалне музике свог паштровског завичаја, о чему има више доказа, између осталог, и тај што је средином XX вијека управо он у Будви мелографу Јовану Милошевићу пјевао пјесме из Паштровића.

КОРИШЋЕНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Антовић, И. 2007. „Опера 'Балканска царица' Дионизија де Сарна Сан Ђорђа настала у Котору 1890. године“. *Бока: зборник радова из науке, културе и умјетности*, бр. 27. Херцег Нови, 291–304.
- Врчевић, В. 1881. *Низ српских пријовиједака Вука Врчевића: већином о народном суђењу по Боки, Црној Гори и Херцеговини*. Панчево: Наклада књижаре браће Јовановића.
- Врчевић, В. 1883. *Три главне свечаности: Божић, крсно име и свадба*. Панчево: Наклада књижаре браће Јовановића.
- Врчевић, В. 1889. *Српске народне ијере које се забаве ради по сасијанцима ијрају: књ. 2*. Дубровник: Д. Претнер.
- Врчевић, В. 1986. *Тужбалице*. Титоград: НИО Побједа.
- Вукмановић, Ј. 1960. *Паштровићи: антрополошко-етнолошка истраживања*. Цетиње: [б. и.].
- Злоковић, И. 1969. „Андрија Томић-Арменко“. *Годишњак Поморског музеја*, XVII. Котор: Поморски музеј, 247–248.
- Zečević, A. M. 2016. *Sklad reči i tona: komparativističke studije i ogledi*. Vršac: Tuli.
- Ивошевић, В. Ј. 1968. *Архимандрит Дионисије Миковић*. Котор: Управа манастира Прасквице.
- Janković Pivljanin, S. 2017. „Karnevalska поезија Antuna Којовића“. У: Марјановић, З. и Д. Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће ијесан поје: зборник радова о паштровској и будванској музичкој традицији и сродним темама* [друго издање]. Будва: Секретаријат за друштвене дјелатности Општине Будва; Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“, 22–36.
- Караџић, В. С. 1912. *Вукова хрејиска: књ. 6*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Караџић, В. С. 1969. *О Црној Гори*. Београд: Просвета.
- Караџић, В. С. 1969. *Српске народне ијесме, књига I*. Београд: Просвета.
- Ковачевић, П. 1939. „Вјеридба и свадба: паштровски стари сватовски обичаји“. *Glasnik Narodnog univerziteta Boke Kotorske*, god. V (1938), br. 1–4. Kotor, 9–20.
- Којовић, А. 1996. *Дјела* [прир. З. Бојовић]. Цетиње: Обод.
- Kuhač, F. Š. 1878–1881. *Južno-slovenske narodne porievke*, knj. I–IV [knj. I: 1878; knj. II: 1879; knj. III: 1880; knj. IV: 1881]. Zagreb: F. Š. Kuhač.
- Лукетић, М. 2000. *Поменик Паштровића I*. Петровац: Банкада – Збор Паштровића.
- Љубинковић, Н. 2010. *Трајања и одговори: Студије из народне књижевности и фолклора (I)*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Љубиша, С. М. 1924. *Пријовијесни црногорске и приморске*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Ljubiša, S. M. 1975. *Napisi djela, knj. II i knj. III*. Cetinje: Obod; Budva: Kulturni centar, 7–21.
- Марјановић, З. 2016. „Музичка традиција Паштровића кроз нотне и тонске записе (XIX–XXI век)“. У: Марјановић, З. и Д. Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће ијесан поје: зборник радова о паштровској и будванској музичкој традицији и сродним темама*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“, 35–71.
- Марјановић, З. 2016. *Приморју на велико знамење: одабрани радови о музичкој традицији Боке Кољорске, Грбља, Будве, Маина, Побора, Брајића, Паштровића и Сича (2005–2015)*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“.

- Медиговић Стефановић, М. 2013. *Урамљена љећовања: йрилоі йиурисийичкој истйорији Пашићровића*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“.
- Медиговић Стефановић, М. 2014. *Бриљан уз кућу*. Будва: Копирајт.
- Медиговић Стефановић, М. 2016. *Невјестиа у свадбеном крују*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“.
- Medigović Stefanović, M. 2016. „Музичка кultura Paštrovića“. У: Марјановић, З. и Д. Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће йјесан йоје: зборник радова о йашићровској и будванској музичкој йтрадицији и сродним йјемама*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“, 76–80.
- Медин, М. 2016. „Традиционалне игре у Паштровићима (писани извори)“. У: Марјановић, З. и Д. Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће йјесан йоје: зборник радова о йашићровској и будванској музичкој йтрадицији и сродним йјемама*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“, 89–100.
- Медиговић Стефановић, М. и К. Џоцо Рујевић. 2016. „Андрија Томић-Арменко – Прилог историји школства Паштровића“. *Пашићровски алманах II: за 2015. йодину*. Петровац – Свети Стефан, 611–616.
- Medin, D. 2016. „О свадби у Paštrovićima“. *Пашићровски алманах II: за 2015. йодину*. Петровац – Свети Стефан, 465–478.
- Medin, D. 2018. „Interesovanje za nematerijalnu kulturnu baštinu Paštrovića krajem XX i početkom XXI vijeka (studija slučaja: tradicionalna muzika)“. У: Martinović Bogojević, J. i T. Krkeljić. *Zbornik radova s Prve međunarodne konferencije Muzičko nasljeđe Crne Gore: Cetinje, 29–31. 8. 2017*. Cetinje: Muzička akademija Univerziteta Crne Gore, 181–202.
- Миковић, Д. 1998. *Пашићровска свадба* [друго издање] [прир. У. Ј. Зеновић]. Подгорица: Културно-просвјетна заједница.
- Милошевић, Ј. 2000. *Зайиси народних йјесамa из Црне Горе* [приредила З. Марјановић]. Подгорица: Удружење композитора Црне Гора.
- Milošević, M. 1983. „Dionizije de Sarno San Đorđo: (sa naročitim osvrtom na muzičko djelovanje u Kotoru, 1886–1892. godine)“. *Muzičke teme i portreti*. Titograd: CANU, 83–131.
- Salvador, L. 1870–1878. *Ludwig Salvador – Die Serben an der Adria* <http://www.ludwigsalvator.com/digi/serben/index.php> (приступљено 23. јула 2019).
- Самарџић, Н., Медиговић Стефановић, М., Медин, Д. и З. Марјановић. 2018. *Кулйурна истйорија Пашићровића*. Београд: ХераЕду.
- Седларевић, Д. 2016. „Прилог проучавању традиционалних плесова у Паштровићима: трагања – рекогниција терена“. У: Марјановић, З. и Д. Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће йјесан йоје: зборник радова о йашићровској и будванској музичкој йтрадицији и сродним йјемама*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: Друштво за културни развој „Бауо“, 101–112.
- Стефановић, М. 1993. „Женско писмо у сватовским песмама Паштровског приморја“ [магистарски рад]. Нови Сад: [Мила Стефановић].
- Томић-Арменко, А. 1939. „Паштровска свадба: Здравница Њ. Вел. Краљу Петру II“. *Glas Boke: list za privredna i prosvjetna pitanja* (5. 8. 1939), god. VIII, br. 338. Kotor, 2.
- Трајковић, Б. 2004. „Игуман Дионисије Миковић и сарајевски часопис 'Босанка вила' (1885–1914)“. *Бока: зборник радова из науке, кулйуре и умјейносии*, бр. 24. Херцег Нови, 357–368.
- Црнић Пејовић, М. 2014. „Дионисије Миковић – Етнограф и фолклориста“. *Пашићровски алманах I*. Свети Стефан – Петровац, 273–277.

О АУТОРИМА

Злата Марјановић (1966) на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду дипломирала је 1990. године; магистрала 1997. с радом „Вокална музичка традиција Боке Которске“, а докторира 2013. с темом „Народна музика Боке Которске и Црногорског приморја“. Између 1998. и 2004. радила је као етномузиколог у Ансамблу народних игара и песама Србије „Коло“. Од 2005. радила је као професор етномузикологије, традиционалног пјевања, традиционалног свирања и народних ансамбала на Одсеку за традиционалну музику Средње музичке школе „Стеван Мокрањац“ у Краљеву, гдје биљежи бројне успјешне наступе у земљи и иностранству. Од 2018. ради као доцент на Катедри за етномузикологију Академије умјетности Универзитета у Бања Луци. Од студија истражује вокалну, вокално-инструменталну и инструменталну традицију у Црној Гори (Бока Которска, приморје са залеђем, Цетиње и околина, Колашин) и Србији (источна, југоисточна и северозападна Србија, југоисточно Косово). Области њеног интересовања су, у првом реду, историјски извори у етномузикологији, примјењена етномузикологија, промјене у традиционалној музици потекле из односа архаичног и савременог, посебно у оквиру културе Боке Которске, дјелова Црногорског приморја и континенталних дјелова Црне Горе. Аутор је четири књиге, коаутор двије, уредница зборника неколико радова, а више од четрдесет научних и стручних радова објавила је у часописима, зборницима радова и монографским публикацијама. Члан је Српског етномузиколошког друштва, стручног оцјењивачког жирија Међународног фестивала клапа у Перасту и Међународног савјета за традиционалну музику (ICTM), у оквиру којег дјелује као контакт особа (*liaison officer*) за Црну Гору. Живи у Панчеву.

Душан Медин (1990) дипломирао је археологију на Филозофском факултету у Београду 2014, а постдипломске мастер студије менаџмента у култури и медијима на UNESCO Chair in Cultural Policy and Management завршио 2015. при Универзитету уметности у Београду и Универзитету Лимијер Лион 2. Докторанд је археологије на Приморском универзитету у Копру, Словенија. Стекао је стручно звање у музејској дјелатности (кустос) и у конзерваторској дјелатности (истраживач). Професионално је заинтересован за археологију и културну баштину паштровског и будванског краја, рецепцију прошлости и насљеђа у савременом контексту, менаџмент у култури и културну политику. Од краја 2018. запослен је као директор Општинске јавне установе „Музеји“ Котор, а претходно је радио у Јавној установи Музеји и галерије Будве, на менаџерско-административним пословима, затим у Служби председника Општине Будва, на савјетничким пословима за културу и медије, и као секретар Удружења Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“. Више пута био је ангажован у другим организацијама у Црној Гори и Србији. Аутор је неколико поглавља у монографијама, као и више научних и стручних радова о материјалној и нематеријалној културној баштини Црне Горе, с нарочитим фокусом на Будви и Паштровићима, потом о менаџменту насљеђа. Уредник је више десетина издања о култури и културној баштини, као и неколико зборника радова са конференција. Био је учесник археолошких истраживања у Црној Гори, Србији и Грчкој, а етнолошких у завичају. Био је члан редакције периодичне публикације *Паштровски алманах* (2015–2018) за области култура и културна баштина. Члан је Друштва археолога Црне Горе, Српског археолошког друштва и Друштва конзерватора Србије. Живи у Петровцу на Мору.

Давор Седларевић (1979) први је дипломирани специјалиста васпитач за традиционалне игре у Црној Гори. На Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди је дипломирао 2010, а потом и специјализирао 2014. на тему црногорских традиционалних игара. Током студија поглашен је и за најбољег студента генерације. Запослен је у Јавној установи Центар за културу Колашин као руководилац КУД-а „Мијат Машковић“. Његов кореографски рад сматра се почетком неотрадиционализма у кореографисаним плесовима у Црној Гори. Активан је члан Центра за истраживање и ревитализацију традиционалних игара и пјесама – ЦИРТИП из Колашина. Поред црногорских плесова (Колашин, Морача, Ровца, Пива, Паштровићи), истраживао је плесове влашког и српског становништва околине Бољевца, румунског и српског дијела Баната, Мађара и Њемаца у околини Кикинде итд. Аутор је двије монографске публикације о традиционалним плесовима у Црној Гори, неколико научних и стручних радова и транскрипција, као и коуредник три зборника радова са колашинског Етно-кампа, првог студијског изучавања плесне и музичке праксе у Црној Гори, чији је и иницијатор оснивања 2015. године. Исте године, након вишедеценијске паузе, са Друштвом за културни развој „Бауо“ из Петровца на Мору (у оснивању), покреће теренско истраживање плесне традиције паштровског краја, на којем активно учествује до данас. Седларевић је покренуо процес номинације 14 традиционалних плесова колашинског краја за нематеријално културно добро Црне Горе, што је и реализовано октобра 2016. издавањем Рјешења Управе за заштиту културних добара Црне Горе. Живи у Колашину.

*Оркестар Друштва „Приморје“
између два свјетска рата у Петровцу на Мору*